

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ АКАРОКОМПЛЕКСІВ У РІЗНИХ СУБСТРАТАХ ГОСПОДАРСЬКИХ БУДІВЕЛЬ В ЗАКАРПАТТІ

¹Дудинська А.Т., ²Романко В.О.

ДВНЗ «Ужгородський національний університет», ¹кафедра зоології, ²кафедра землевпорядкування та кадастру

Вільноживучі акариди – сапрофаги. Найчастіше зустрічаються у вологих рослинних рештках, верхньому шарі ґрунту, компості та в гнилих рештках деревини. Багато представників *Acaroidea* – це нідіколи, що мешкають в гніздах птахів і ссавців. Їх гіпопуси прикріплюються до бліх, які, разом з їх хазяїном, переносять кліщі в нові місця мешкання.

Збір матеріалу в регіоні дослідження проводили за загальноприйнятою методикою в акарології. Матеріалом для роботи були збори акаридівих кліщів із складів, млинів, місць утримання сільськогосподарських тварин (курятники, хліви, кролятники), комори, місць зберігання та переробки молочних продуктів та інших господарських приміщень.

На досліджуваній території в синантропних умовах виявлено 34 види акаридівих кліщів. В нашій роботі розглядаються представники з родин *Acaridae*, *Suidasiidae*, *Glycyphagidae*, *Chortoglyphidae* і *Saproglyphidae* двох надродів *Acaroidea* і *Glycyphagoidea*, синантропні види яких відомі як комірні шкідники. Аналіз наших матеріалів, що стосуються таксономічного різноманіття синантропних видів акаридів в Закарпатті показує, що переважна більшість цих шкідників належить до родини *Acaridae* (понад 20 видів). Правда, не всі вони із повним правом можуть вважатися виключно синантропними видами, оскільки більшість, чи майже всі, зустрічаються і у природних умовах. Проте, в умовах забезпечення великою кількістю поживних субстратів і одночасно сприятливих температурних умов і вологості, саме ці види стають найчисельнішими в місцях зберігання продуктів. Це стосується також кліщів-гліцифагид, хоч вони і поступаються акароїдам своїм видовим різноманіттям.

Обстеження млинів, зерносовищ, складів, місць утримання сільськогосподарських тварин вказує на те, що основна маса їх мешканців скупчена в поросі, просипах, залишках зерна і зернопродуктів. Такі залишки є приманкою для різних груп тварин і зокрема, для кліщів. Це є сприятливим місцем не лише через наявність великої кількості поживних речовин (широким набором вуглеводів, білків і біологічно активних речовин), а й ідеальним місцем для взаємозв'язку з іншими тваринами.

В умовах Закарпаття акарид можна розділити також на три категорії: до першої віднесені первинні шкідники, яких виявлено в досліджуваних спорудах 16 видів, друга – це види-індикатори або вторинні шкідники (7 видів) і третя – випадкові в синантропних місцях види (11 видів).

Наші спостереження вказують на те, що пошкодження зерна кліщами в природних умовах не відбувається, проте вони поселяються в зерні вже з перших днів після збору врожаю. Аналізуючи отримані нами на території

дослідження дані можемо відмітити, що в свіжозібраному зерні ці тварини з'являються через декілька тижнів після збору. Поряд із типовими синантропними видами (*A. siro*, зрідка – *Chortoglyphus arcuatus* і *Gohieria fusca*), в зерні зустрічаються й супутні види, для яких синантропні місця не є основним місцем мешкання, наприклад – види з роду *Tyrophagus*.

Наведені дані свідчать про те, що поява акаридєвих кліщів в зерносховищах і млинах пов'язана з проникненням їх із природних біотопів. Можна припустити, що поява та збільшення кількості цих мікроартропод в зернопродуктах пов'язана з розмноженням в ньому тих поодиноких особин, які вже були в зерносховищах, млинах та складах ще до закладання свіжого зерна, могли бути занесені разом із зерном ззовні, хоча, якщо зерно перед занесенням в сховища добре просушене, то ймовірність проникнення кліщів із ним досить низька. Однак, ця гіпотеза не підтверджується, оскільки наші дані свідчать про те, що акариди, як правило, не розмножуються в свіжозасипаному зерні, бо вологість такого зерна настільки низька, що розмноження акарид, практично, неможливе. Не виключено й те, що попадання кліщів з групи *Acaridia* можливе на тілі інших тварин, наприклад – щурів та мишей, яких вони використовують для фореції своїх гіпопусів або дорослих форм і які спостерігались, практично, в усіх досліджуваних нами на території Закарпаття об'єктах. Тому, при оцінці ролі окремих видів комах в біоценозах та значенні їх для людини, необхідно враховувати об'єм їх зв'язку з кліщами.

Отже, на основі аналізу фауністичного складу угруповань акаридєвих кліщів в різних осередках виявлено закономірну сукцесію видового складу цих комірних шкідників. Першими видами, що заселяють свіжі продукти зберігання є види роду *Glycyphagus*, *Tyrophagus putrescentiae*, *Acarus siro*. Завершальний етап сукцесії – заселення субстрату видами *Chortoglyphus arcuatus*, *Gohieria fusca*, *Thyreophagus entomophagus*.

Також можна віднести комірних кліщів до видів – індикаторів стану продуктів зберігання. Найбільш поживні і свіжі пошкоджуються видами роду *Glycyphagus*, *Acarus* та особливо *Tyrophagus putrescentiae*; овочі, що загнивають – видами роду *Rhizoglyphus*, *Caloglyphus*; продукти, що піддалися дріжджовому бродінню – кліщем *Carpoglyphus lactis*; найменш поживні, старі і дуже старі – кліщами *Chortoglyphus arcuatus*, *Gohieria fusca* та *Thyreophagus entomophagus*.

Отже, основними шляхами формування акарокомплексу комірних шкідників є: занесення акарид у досліджувані споруди з зерном, зернопродуктами та іншими харчовими продуктами; наявність гнізд гризунів і птахів на території господарських прибудов, млинів тощо; фореція акаридєвих кліщів на різних комах.

Провідна роль у боротьбі з шкідливими видами мікроартропод повинна належати профілактичним заходам, спрямованим на покращення умов зберігання зерна і різних зернопродуктів та запобіганню проникнення шкідливих видів кліщів в досліджувані споруди із природних біотопів.